

5. Харитонов Є. Феномен рецепції римського права і суміжні правові явища. *Часопис: «Про українське право»*. 2015. Число IX. С. 14–27.

Ключові слова: філософсько-правовий підхід до римського права, публічно-правовий аспект римського права, римське право, системний підхід до римського права.

Key words: philosophical and legal approach to Roman law, public law aspect of Roman law, Roman law, systematic approach to Roman law.

КОЛИБА МАКСИМ МИХАЙЛОВИЧ

*Український католицький університет,
старший викладач кафедри теорії права та прав людини,
заступник директора з адміністративних питань та розвитку
Міжнародного інституту етики та проблем сучасності,
доктор філософії*

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПРАВОРОЗУМІННЯ В КОНТЕКСТІ ТВОРЕННЯ НОВИХ СУСПІЛЬНИХ ТА ДЕРЖАВНИХ ВІДНОСИН

Вивчення юридичних наук, а також правотворення залежить насамперед від формулювання поняття «право». Ще при навчанні студентів викладачі виходять з певних визначень, які вони передають як основу в розумінні права. Як зазначає професор М. І. Козюбра, кожне з можливих визначень, взятих окремо, є однобічним та неповним [3, с. 45]. Проте варто зазначити, що при детальнішому розгляді цього питання, так чи інакше ми розуміємо, що право – це насамперед регулятор суспільних відносин. Таким чином, існування тих чи інших соціальних процесів створює необхідність впорядкування міжособистісної чи групової взаємодії людей. Незалежно від того, чи право позитивне, чи природне, воно виникає як наслідок та продукт самого існування суспільних відносин.

На жаль, ідеологічно викривлене вивчення права в радянський час дуже ґрунтовно засіло в науковій юридичній царині незалежної України. Незважаючи на певне відродження та відкриття інших типів праворозуміння (крім позитивізму), загальна тенденція щодо осмислення права залишається базуватися на творенні позитивних норм. Або ж – намагання вписати праворозуміння в один з концептів всередині самої теорії права. Хоча, як вказує Є. Дурнов, «Уявленню про право, що сформувалося в межах доктринального праворозуміння, відповідає найбільш високий рівень правової рефлексії, який не тільки сприяє розвитку науки, а й визначає загальний характер професійного, а також значною мірою буденного розуміння права, тобто визначає характер функціонування правової реальності» [2, с. 157]. Таким чином, саме по собі праворозуміння є основою подальшого врегулювання суспільних відносин.

Широкомасштабне вторгнення армії Російської Федерації в Україну, що почалося 24 лютого 2022 року, почало процеси, результати яких буде видно далеко не одразу. Не тільки Україна, але й загалом світове співтовариство зіткнулося з проблемою невідповідності міжнародних норм актуальній ситуації. Агресія Росії наочно показала не просто причинно-наслідкові зв'язки між творенням суспільних відносин та наступним правовим регулюванням. Але й прогалини в нормах і національних законодавств, і міжнародного права. Творення нових союзів, питання постачання озброєння, гуманітарної допомоги чи підтримки українських біженців стає причиною творення нового правового регулювання всередині держав та між ними.

Варто нагадати, що вітчизняне поняття «праворозуміння» на Заході розуміють як «школу права», що має дещо інше семантичне та етимологічне значення. Належність до тої чи іншої школи права передбачає відповідну правотворчу та правозастосовну діяльність. Водночас, нерідко ці школи протистоять одна одній. Природнича, позитивістська, історична чи соціологічна школи можуть не враховувати чинників, що впливають на саме поняття права у суспільстві з певною історичною, культурною основою. Відповідно, реалізація права може відбуватися поза контекстом реального розвитку суспільства.

Війна в Україні показує чималий вплив та правотворення таких інститутів, як Церква. Особливо в контексті Собору УПЦ, що відбувся 27 травня 2022 року, оскільки творяться нові суспільні відносини як на рівні держави та релігійних організацій, так і на рівні міжособистісного спілкування громадян. Рішення релігійних організацій впливають на суспільство, і регулювання цих відносин згодом необхідно буде зафіксувати в позитивному праві. Таким чином, залежно від прихильників того чи іншого праворозуміння, і буде полягати складність як у правотворчій, так і в правозастосовувальній діяльності. Але якщо позитивісти та юснатуралісти навряд чи зможуть на спільних засадах творити нові норми права, то починаючи з 70-х років XX століття інтегральна теорія дала можливість враховувати різні аспекти права, в тому числі аксіологічні, релігійні, соціальні, природні, позитивні. Для кращого розуміння, можна застосовувати український переклад цих слів – цілісна юриспруденція чи цілісна теорія права. Як писав Г. Дж. Берман, «Інтегрована юриспруденція – це філософія, що об'єднує три класичні школи: правовий позитивізм, теорію природного права та історичну школу. Вона заснована на переконанні, що кожна з цих трьох конкурентних шкіл виділила один з важливих вимірів права, виключивши інші, і що суміщення декількох вимірів в одному фокусі, по-перше, можливе, і по-друге, – важливе» [1, с. 340].

Суть цієї війни – це не тільки про боротьбу України за власну незалежність. Це є питання суверенітету, а відтак – свободи та волі до самостійного прийняття рішень. Оборона йде не лише по лінії підпорядкування територій та людей, а й щодо питання свободи як такого. Питання, яке формувалось в Західній правовій та політичній думці, починаючи з грецьких філософів, через юдео-християнську традицію та римське

право, філософію Середньовіччя, Просвітництва, та нарешті отримало глобальне позитивне вирішення у глобальних та регіональних міжнародних актах з прав людини. Тепер, під час війни ставиться питання про захист основоположних прав людини – права на життя, на свободу віросповідання, свободу пересування, свободу слова тощо. І саме зараз необхідно звернутися до питання переосмислення та розвитку в Україні теорій праворозуміння – шкіль права, які би враховували різні аспекти людського життя. Роблячи це цілісно, розуміючи, що право, як регулятор суспільних відносин, залежить не тільки від політики, економіки чи вірувань, а що воно з'являється на їхньому перетині та взаємовпливі, можна в подальшому вдосконалити вже й позитивні нормативні акти. І таким чином краще забезпечити можливе майбутнє вирішення тих чи інших суспільних криз або ж навіть попереджати їх.

Список використаних джерел:

1. Берман Дж. Гарольд. Вера и закон: примирение права и религии / пер. с англ. яз. (Harold J. Berman. Faith and Order. The Reconciliation of Law and Religion. Scholars Press, Atlanta, 1993). Москва : Московская школа политических исследований, 2008. 464 с.
2. Дурнов Є. Поняття та види функцій праворозуміння. *Підприємництво, господарство і право: загальноукраїнський науково-практичний господарсько-правовий журнал*. 2020. № 9. С. 154–159.
3. Загальна теорія права : підручник / За заг. ред. М. І. Козюбри. К. : Ваіте, 2015. 392 с.

Ключові слова: праворозуміння, школа права, свобода, інтегральна теорія, суспільні відносини.

Key words: legal understanding, school of law, freedom, integral theory, social relations.

ТОКАР ЛЮДМИЛА ВІКТОРІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
асистент кафедри філософії*

ОКРЕМА ДУМКА СУДДІ: ЗАГРОЗА ДИСОНАНСУ АБО УМОВА ПОЛІФОНІЧНОЇ ЄДНОСТІ?

Регулювання інституту окремої думки судді здійснюється кількома статтями процесуальних кодексів, натомість, юридичні наслідки окремих думок не визначені. Беручі до уваги позиції окремих науковців та суддів Конституційного суду України, можна прийти до висновку щодо неоднозначного погляду на ці наслідки. Особливої гостроти набуває погляд на інститут окремої думки, як посягання на легітимність рішень Суду, підриив довіри до його діяльності шляхом, так би мовити, самопіа-